

İMAM-HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ ÖĞRETMENLERİNİN KUR'AN-I KERİM DERSLERİNDE KARŞILAŞTIKLARI İSTENMEDİK ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARI VE BU DAVRANIŞLARA KARŞI YAKLAŞIMLARI*

Tuncay KARATEKE*

Öz

Bu araştırma, İmam-Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışları ve bu davranışlara karşı yaklaşımlarını belirlemeyi amaçlayan, nitel yöntemin durum deseninin kullanıldığı bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla seçilen 23 İmam-Hatip Lisesi meslek dersi öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmış ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışlarından bazıları; izinsiz konuşma, dersi takip etmeme, kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an okumak istememesi, derse abdestsiz gelme, arkadaşlarının okumasına müdahale etme veya gülmedir. Öğretmenlerin istenmedik öğrenci davranışlarına karşı yaklaşımlarının bazıları; uyarma, farklı etkinlikler yapma, soru sorma, notla uyarma, göz teması-iletişimi kurma, sesini yükseltme/kızma, tekrar okutma, yerini değiştirme şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: İmam-Hatip Lisesi, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmeni, Kur'an-ı Kerim Dersi, Sınıf Yönetimi, İstenmedik Davranış.

The Undesirable Student Behaviors Vocational Courses Teachers Face in the Holy Quran Courses of Imam Hatip High Schools and the Teachers' Approaches to These Behaviors

Abstract

This study is a research aims to determine undesirable student behaviors faced by vocational courses teachers in the Holy Quran courses in Imam Hatip High Schools and their approaches towards them, using the situational pattern of qualitative methods. The sampling group of the research consists of 23 Imam-Hatip High School vocational courses teachers selected through

* Bu çalışma 2015 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulan "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim Dersi Sınıf Yönetimi Davranışlarının İncelenmesi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* Dr. Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi, e-mail: tkarateke@firat.edu.tr

criterion sampling method from among purposive sampling methods. The data were collected through semi-structured interviews and analyzed with content analysis technique. Some of the undesirable student behaviors that appear in Holy Koran courses are; speaking without permission, not following the lesson, unwillingness of girl students in special situations to read the Quran, attending the course without having taken ablution, interfering with the recitation of their friends or laughing at them. Some of the approaches of teachers against undesirable student behaviors are; warning, doing different activities, asking questions, warning with low grade, establishing eye-contact/-communication, voice raising/indignation, making them reread, and changing students' seats.

Keywords: Imam-Hatip High School, Imam-Hatip High School Teacher of Vocational Courses, Quran Lessons, Classroom Management, Undesirable Behavior.

Giriş

Günümüz eğitim sistemlerinde, herkes için eğitim anlayışının bir sonucu olarak eğitim-öğretim faaliyetleri öğretmenler tarafından sınıflarda yürütülmektedir. Sınıf kavramının bir çok tanımı yapılmaktadır. Genel olarak sınıfı, öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları bilgi, beceri ve yaşantıları önceden belirlemiş eğitsel hedefler doğrultusunda paylaştıkları ortam¹ olarak tanımlama mümkündür.

Günümüzde Kur'an eğitiminin yapıldığı yerlerden biri sınıflar olup, bu eğitim İmam-Hatip Liselerinde meslek dersleri öğretmenleri tarafından yürütülmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde ses eğitimi temelinde yürütülen Kur'an öğretiminde, önem verilen temel unsur, bu dersi yürütecek öğretmenin fem-i muhsin özelliğine sahip olmasıdır.² Tek başına bu özellik sınıf ortamında Kur'an öğretimini verimli bir şekilde yürütmek için yeterli olmamaktadır. Çünkü günümüzde öğretmenlerin sınıf içerisinde yapması gereken birçok fonksiyonu vardır. Bunları; "En etkili öğretim stratejilerini seçmek", "öğretim programını, öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştıracak biçimde tasarlamak", "sınıf yönetimi tekniklerini etkili bir şekilde kullanmak" şeklinde üç grupta toplayabiliriz. Öğretmenin sınıfta üstlendiği bu değişik

¹ Nezahat Güçlü, "Sınıf İçi İletişim ve Etkileşim" *Sınıf Yönetimi*, Pegem Akademi Yay., ed. L. Küçükahmet, 12. Baskı, Ankara, 2011, s. 17-54.

² İsmail Karaçam, "Kur'an Öğretimi Metodunun Ana Çizgileri", *Din Öğretimi Dergisi*, sayı: 30, Ankara, 1991, s.98; Nazif Yılmaz, "İmam-Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi İçin Öneriler", *İmam-Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı?*, Değerler Eğitim Merkezi Yay., İstanbul, 2006, s. 20; Fatih Çollak, "İmam-Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri Üzerine Düşünceler", *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, Değerler Eğitim Merkezi Yay., İstanbul, 2005, s. 133.

rollerin en önemlisi ise kuşkusuz sınıf yöneticiliğidir.³ Öğretmenin sınıf yönetimi konusunda etkisiz kalması, öfkeye, iş stresine, iş doyumsuzluğuna, umutsuzluğa, patlamaya ve yıkıma neden olabilir. Hâlbuki öğretmen, bütün bu işlemler arasında anlamlı ve sürekli bir eşgüdüm sağlamak zorundadır. Bu da ancak iyi bir sınıf yöneticiliği ile mümkündür.⁴

Sınıf ortamında her öğrencinin yaptıkları ya da yapmak isteyecekleri pek çok davranış gibi her birinin kişilikleri, okula ve derslere karşı tutumları, ders izleme ve çalışma alışkanlıkları, öğrenme stilleri, ailelerinden getirdikleri alışkanlık ve davranışlar, arkadaşları ile ilişkileri, öğretmenlerine karşı tutum ve davranışları birbirinden farklıdır. Sınıf ortamında öğretmen sınıfındaki öğrencileri kadar farklı kişilik ve özelliklerle karşı karşıyadır. Bir sınıftaki öğrenci sayısı arttıkça sınıfta çeşitlilik artmakta, sınıftaki çeşitliliğin artması da öğretmenlik mesleğinin en zor yanıdır. Öğretmenler öğrencilerin uygun bir ortamda öğrenebilmeleri, zamanın, sınıfın ve öğrenme-öğretme faaliyetlerini organize edici çevre ayarlaması yapması; başka bir deyişle etkili bir sınıf yöneticisi olması gerekir.⁵

Sınıf yönetimi denince her sınıf için geliştirilmiş, ilkeler ve kurallarla belirlenmiş bir yönetim biçimi yoktur. İlgili kaynaklarda sınıf yönetimi için oluşturulmuş, ilkeler ve kurallar her sınıfın yönetimine uymayabilir. En iyi yönetim biçimi işlenen dersin özellikleri dikkate alınarak yönetilen öğrencilere uygun olanıdır. Sınıfın en iyi şekilde yönetilmesi öğretmenin işlediği dersin özelliklerini, sınıftaki öğrencilerin gelişim ve yetenek düzeylerini ve kişilik özelliklerini dikkate alarak uygun yönetim biçimini uygulamasına bağlıdır.⁶ Dolayısıyla her öğretmen sınıf yönetiminde dersin içeriğine göre kendi tarzını geliştirir. Çünkü her dersin içeriği kendine özgüdür. Öğretmenlerin her dersin sınıf yönetim modellerinden haberdar olmaları kendilerine özgü tarz geliştirmelerinde etkili olacaktır.⁷

Sınıf yönetiminin temel amacı, sınıfta istenmedik öğrenci davranışlarının ortaya çıkmasını engellemek ve ortaya çıkan bu davranışlara

³ R. J. Marzano vd., *Classroom Management that Works: Research-Based Strategies for Every Teacher*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, 2003, s. 1,3; Mehmet Ş. Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, Değerler Eğitim Merkezi, 2. Baskı, İstanbul, 2005, s. 281.

⁴ Mustafa Sarıtaş, "Sınıf Yönetimi ve Disiplinle İlgili Kurallar Geliştirme", *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, ed. L. Küçükahmet, Nobel Yay., Ankara, 2003, s. 44.

⁵ Neşe Tertemiz, "Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modelleri" *Sınıf Yönetimi*, ed. L. Küçükahmet, Pegem Akademi Yay., 12. Baskı, Ankara, 2011, s. 110.

⁶ Naciye Aksoy, "Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modellerinin Dayandığı Temel Yaklaşımlar" *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 7/25, 2001, s. 9.

⁷ Tertemiz, "Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modelleri", s. 113-114.

uygun tepkiler vererek, olumlu yönde değiştirmektir. İstenmedik öğrenci davranışlarının pek çok nedeninin olması, bu davranışlara uygun tepkilerin verilebilmesi için hangi davranışın istenmedik olduğunun tanımlanmasına ihtiyaç vardır.⁸ Bu açıdan istenmedik öğrenci davranışlarının belirlenmesi, bu davranışların düzeltilmesinde önemli bir yere sahiptir. İstenmeyen davranışların düzeltilmesi için bu davranışların ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Okulda veya sınıfta eğitim sürecine engel olan davranışlara, istenmedik davranış adı verilir. Dersin akışını bozan, öğrenmeyi olumsuz etkileyen, konunun kazanımlarına ulaşmayı zorlaştıran veya engelleyen her davranış istenmedik davranıştır.⁹ Bu davranışların ortaya çıkması sınıfın havasını gerginleştirir, dikkatin akademik faaliyetlerden ortamdaki çeldiricilere kaymasına yol açarak öğretmen ve öğrencileri olumsuz etkiler.¹⁰

Korkmaz, öğrencilerin sınıftaki davranışlarını, istenmedik davranış olarak nitelendirmek için dört ölçüt belirlemiştir.¹¹ Bunlar, davranışın;

- Öğrencinin kendisinin veya diğer öğrencilerin can güvenliğini tehlikeye atması,
- Öğrencinin kendisinin veya diğer öğrencilerin öğrenmesini engellemesi,
- Öğrencinin diğer öğrencilerle sosyalleşmesini engellemesi,
- Okulun araç ve gereçlerine ya da diğer öğrencilerin eşyalarına zarar vermesidir.

İstenmeyen davranış, bu davranışın sahibine ve muhatabına, sosyo-kültürel yapıya göre değişebileceği gibi, sınıfa, derse, dersin ünitelerine, duruma ve zamana göre değişebilmektedir.¹² Bu nedenle istenmedik öğrenci davranışlarının her durum ve koşul için genel geçerliliği olan katı sınırlamalarla belirlenmesi, sosyal hayatın gerçekliğine terstir.¹³

⁸ Münire Erden, *Sınıf Yönetimi*, Epsilon Yay., 2. Baskı İstanbul, 2005, s. 35.

⁹ Lütfü Ilgar, *Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi*, Beta Basım Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2005, s. 167; Tuncay Akçadağ, "Sorun Davranışların Yönetimi", *Etkili Sınıf Yönetimi*, ed. H. Kıran, Anı Yay., 4. Baskı, Ankara, 2012, s. 271; Bülent Öztürk, "Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi", *Sınıf Yönetimi*, ed. E. Karip, Pegem A Yay., 4. Baskı, Ankara, 2004, ss. 129; İ. Ethem Özdemir, "Sınıf Ortamında İstenmeyen Davranışlar ve Yönetimi" *Sınıf Yönetimi*, ed. M. Ç. Özdemir, Ekinoks Yay., Ankara, 2007, s. 223.

¹⁰ Öztürk, "Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi", s. 129-130.

¹¹ İsa Korkmaz, "İstenmeyen Davranışların Önlenmesi", *Sınıf Yönetimi*, ed. Z. Kaya, 9. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2009, s. 289-290.

¹² Akçadağ, "Sorun Davranışların Yönetimi", s. 271; Korkmaz, "İstenmeyen Davranışların Önlenmesi", s. 289.

¹³ Ayhan Aydın, *Sınıf Yönetimi*, Pegem Akademi, 16. Baskı, Ankara, 2013, s. 178.

Bu araştırmada, sınıf ortamında Kur'an öğretimi yapılırken ne tür istenmedik öğrenci davranışları ortaya çıktığı ve bu davranışlara karşı öğretmenlerin yaklaşımlarının nasıl olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma ile İmam-Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışları ve bu davranışlara karşı yaklaşımları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada, öğretmenlerin görüşlerini daha derinlemesine ve bütünsel olarak belirlemek amacıyla nitel yöntemin durum analizi deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal ve insani bir probleme bireylerin veya grupların yükledikleri anlamları keşfetmek ve anlamak için kullanılan bir yöntemdir. Araştırma süreci, soruların ve araştırma basamaklarının ortaya konmasını, genellikle katılımcılardan veri toplanmasını, verilerin özelden genel temalar oluşturularak tümevarım yöntemiyle analiz edilmesini, araştırmacının verilerin anlamlarını yorumlamasını¹⁴ ve zengin bir şekilde betimlenmesini içermektedir.¹⁵ Kısaca nitel araştırma, *"gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma"*¹⁶ olarak tanımlanabilir.

Bu araştırmada kullanılan durum çalışması deseni "nasıl" ve "niçin" sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ve olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemi olarak kabul edilir.¹⁷ Eğitimde durum çalışması, problemlerin belirlenmesi ve açıklanmasında, araştırılan konunun alt boyutlarının betimlenerek ortaya konmasında yararlanır.¹⁸ Durum çalışmasında, her durum birbirinden farklı olduğu için, elde edilen sonuçları genellemek düşünülmez. Ancak bir duruma ilişkin

¹⁴ John W. Creswell, *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Sage Pub., 2nd. Ed., London, 2009, s. 4.

¹⁵ Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Yay, 3. Baskı, Ankara, 2013, s. 14.

¹⁶ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., 8. Baskı, Ankara, 2011, s. 39.

¹⁷ R. K. Yin, *Case Study Research Design and Methods* (Fourth edition b.). Thousand Oaks, California, 2009, s. 8-10.

¹⁸ Merriam, S. B. *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1998, s. 34-38.

olarak elde edilen sonuçların benzer durumların anlaşılmasına yönelik örnek ve deneyimler oluşturmaları beklenir.¹⁹

1.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmada örneklem seçimi araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının sahip olduğu kaynaklarla yakından ilgilidir.²⁰ Örneklem, küçük örneklem üzerinde ve amaçlı olarak seçilir. Amaçlı örneklem amacı, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermesidir.²¹ Araştırmada örneklem büyüklüğü ile ilgili olarak hiçbir kural yoktur. Örneklem büyüklüğü, araştırmanın neyi bilmek istediğine, araştırmanın amacına ve araştırma için sahip olunan zaman ve kaynak olanaklarına bağlıdır.²² Örneklem, evreni temsil etmesinden çok, incelenen durumu/olguyu en iyi şekilde ortaya koyacak birimlerden seçilmesi önemlidir. Örneklem girecek bireylerden detaylı ve derinlemesine bilgi edinilmeye çalışıldığı için örneklemdeki her bireyin araştırma konusuna uygun olması gerekir. Örneklem seçilirken amaç araştırma konusuyla ilgili kapsamlı ve derinlemesine bilgi sağlayacak bir örneklere ulaşmaktır. Bu nedenle araştırmacılar örneklemelerini, belirli özelliklere sahip olan örneklem unsurlarından oluşturur.²³

Bu araştırmada, araştırma problemini daha derinlemesine incelemek için, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem göre örneklem, önceden belirlenmiş ölçüt veya ölçütleri karşılayan bireylerin seçilmesiyle gerçekleşir.²⁴ Burada belirlenen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir.²⁵ Öğretmenlerin İmam-Hatip Lisesinde 3 yıl Kur'an-ı Kerim dersine girmiş olmaları, bu araştırmanın tek

¹⁹ Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 77.

²⁰ Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 87.

²¹ Michael Quinn Patton, *Qualitative Research & Evaluation Methods*, Sage Pub., 3rd. Ed., Thousand Oaks, 2002, s. 230; B. L., Berg, *Quantitative Research Methods for the Sciences* (fourth edition). Allyn and Bacon, Boston, 2001, s. 32; John W. Cresswell, *Educational Research*, Pearson Education Pub., 4nd. Ed., Boston, 2012, s. 206.

²² Patton, *Qualitative Research & Evaluation Methods*, s. 244.

²³ Goetz ve LeCompte, 1984'ten Akt. Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 107; Şener Büyüköztürk ve diğerleri, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi Yay., 13. Baskı, Ankara, 2012, s. 250-251; W. Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, çev. S. Özge, Yayın Odası Yay., Ankara, 2013, s. 319-320.

²⁴ Patton, *Qualitative Research & Evaluation Methods*, s. 238.

²⁵ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 112.

ölçütüdür. Araştırmacı tarafından belirlenen 3 yıl şartı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Fen Liseleri ve Sosyal Bilimler Liselerinin Öğretmenleri ile Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin Beden Eğitimi, Müzik ve Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin seçiminde üç yıl öğretmenlik deneyimi olmasının yeterli görülmesidir.²⁶

Bu çerçevede Elazığ Merkez, Karakoçan, Kovancılar ve Maden İmam-Hatip Liselerindeki meslek dersi öğretmenlerine bir anket yapılmıştır. Anket sonucunda ulaşılan bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Amaçlı Örneklem Ölçütünü Karşılayan Öğretmenlerin Dağılımı

Okullar	Öğretmen	3 Yıl Kur’an Öğretimi Deneyimi
Elazığ Merkez İHL	27	23
Karakoçan İHL	6	-
Kovancılar İHL	5	-
Maden İHL	1	-
TOPLAM	39	23

Tabloda da görüldüğü gibi anket sonucunda toplam 39 İHL meslek dersi öğretmeni belirlenmiştir. Elazığ Merkez İmam-Hatip Lisesi’nde 4 öğretmen, Karakoçan İmam-Hatip Lisesi’nde 6 öğretmen, Kovancılar İmam-Hatip Lisesi’nde 5 öğretmen ve Maden İmam-Hatip Lisesi’nde 1 öğretmen olmak üzere toplam 16 öğretmen araştırmanın ölçütünü karşılamadığı için araştırmaya dahil edilmemiştir.

Tabloda da görüldüğü gibi İHL meslek dersi öğretmeni olarak en az üç yıl Kur’an-ı Kerim öğretimi deneyimi bulunan 23 öğretmen araştırmamızın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Bu çerçevede araştırmanın çalışma grubu, Elazığ Anadolu İmam-Hatip Lisesinde görevli meslek dersi öğretmenlerinden Kur’an-ı Kerim dersine giren ve en az üç yıl mesleki tecrübesi olan öğretmenlerden oluşmuştur. Çalışma grubundaki öğretmenlere ait bilgiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Çalışma Grubundaki Öğretmenler ve Özellikleri

²⁶ http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27790_0.html; 05.09. 2012.

Kod	Hafızlık Durumu	Kıdem	Mezun Olunan Program
1KÖ	-	5	İlahiyat Fakültesi+Yüksek Lisans
2KÖ	-	5	İlahiyat Fakültesi
3KÖ	-	15	İlahiyat Fakültesi
4KÖ	-	20	İlahiyat Fakültesi
5KÖ	-	25	İlahiyat Fakültesi
6KÖ	-	9	İlahiyat Fakültesi
7KÖ	-	5	İlahiyat Fakültesi
8KÖ	-	8	İlahiyat Fakültesi
9EÖ	-	10	İlahiyat Fakültesi+Yüksek Lisans
10EÖ	-	10	İlahiyat Fakültesi+Yüksek Lisans
11EÖ	-	33	Yüksek İslam Enstitüsü+Yüksek Lisans
12EÖ	-	29	İlahiyat Fakültesi
13EÖ	-	22	İlahiyat Fakültesi
14EÖ	-	38	İlahiyat Fakültesi
15EÖ	-	6	İlahiyat Fakültesi
16EÖ	-	7	İlahiyat Fakültesi+Yüksek Lisans
17EÖ	-	29	İlahiyat Fakültesi
18EÖ	-	23	İlahiyat Fakültesi
19EÖ	Hafız	33	Yüksek İslam Enstitüsü
20EÖ	Hafız	8	İlahiyat Fakültesi
21EÖ	-	12	İlahiyat Fakültesi
22EÖ	-	10	İlahiyat Fakültesi+Yüksek Lisans
23EÖ	Hafız	10	İlahiyat Fakültesi+Yüksek Lisans

Tablo incelendiğinde, çalışma grubumuzda yer alan öğretmenlerin sekizi kadın on beşi erkektir. Öğretmenlerin hepsi ölçüt olarak belirlediğimiz

3 yıl Kur'an öğretimi deneyimine sahiptir. Öğretmenlerin kıdeme göre dağılımı şöyledir: 5-10 yıl arası 12, 11- 15 yıl arası 2, 16-20 yıl arası 1, 21-25 yıl arası 3, 26-30 yıl arası 2, 31-35 yıl arası 2, 35-40 arası 1 kişi şeklindedir. Çalışma grubumuzdaki 3 öğretmen ise hafızdır. Yedi öğretmen yüksek lisans yapmıştır.

1.3. Verilerin Toplanması

2012-2013 eğitim-öğretim yılı sonunda yapılan bu çalışmada verileri toplama amacıyla görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi nitel araştırmalarda en sık kullanılan yöntemdir.²⁷ Görüşme görüşülen kişilerin bakış açılarını, anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak amacıyla derinlemesine bilgi toplama imkânı verir.²⁸ Nitel araştırmalarda kullanılan görüşmelerin en güçlü özelliği, göremediklerimiz hakkında bilgi edinme ve gördüklerimiz hakkında ise detaylı açıklamalar yapma fırsatı tanımasıdır.²⁹ Görüşme araştırma problemine ilişkin yüzeysel bilgilerden çok, kişilerin düşünce, görüş ve deneyimleriyle ilgili detaylı bilgi toplamak istendiğinde kullanılır.³⁰ Bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşmenin çalışmanın yapısına daha uygun olduğuna karar verilmiş ve görüşmeler araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilerek yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacı önceden belirlediği soruları sorar. Ancak gerekli görülen yerlerde yeni sorular sorabilir, soruların yerlerini değiştirebilir veya bazı soruları sormaktan vazgeçebilir. Araştırmacı, aldığı cevaplara bağlı olarak standart sorular dışında sonda ve ekstra sorular sorabilir. Nitel çalışmalarda görüşmelerin açık uçlu sorulardan oluşması ve daha az yapılandırılması tercih edilmektedir. Bu şekildeki görüşmeler katılımcının görüş ve deneyimlerini daha rahat anlatmasını sağlar.³¹ Görüşmeler katılımcılardan izni alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir.

Araştırmada yer alan sorular aşağıda verilmiştir:

- Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştığınız istenmedik öğrenci davranışları nelerdir?

²⁷ Robert K. Yin, *Qualitative Research from Start to Finish*, Guilford Pub., London, 2011, s. 134.

²⁸ Elif Kuş, *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Anı Yay., 3. Basım, Ankara, 2009, s. 87.

²⁹ Corrine Glesne, *Nitel Araştırmaya Giriş*, çev. ed. Ali Ersoy, Pelin Yalçinoğlu, Anı Yay., 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 143.

³⁰ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 119-120.

³¹ Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. ed. Selahattin Turan, Nobel Yay., Ankara, 2013, s. 87.; Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, s. 151-153; Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 120-123.

- Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştığınız istenmedik öğrenci davranışlarına karşı yaklaşımlarınız nasıldır?

Araştıranın geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak için, araştırmanın bütün aşamaları danışman ve alanda uzman kişilere danışılarak yürütülmüştür. Araştırmacı katılımcılar ile yaptığı görüşmeleri ses kayıt cihazı ile kaydetmiş, daha sonra kelime işlemciye aktarmıştır. Elde edilen ham veriler 3 adet rastlantısal olarak seçilmiş ve katılımcılara gönderilmiştir. Böylece katılımcılardan elde edilen veriler ile katılımcıların söylemek istedikleri arasında farklılık olup olmadığına bakılmış ve katılımcı teyidi sağlanmıştır. Ayrıca araştırmacı, içerik analizi sonunda ortaya çıkan kavram ve temaları yorum katmadan ve verinin doğasına sadık kalarak ortaya koymuştur. Bu amaçla doğrudan alıntılar sık sık kullanılmıştır. Bunun yanında çalışma grubu amaçlı örneklem olarak seçilmiştir. Ayrıca araştırmanın yapıldığı kurum, araştırma grubunun özellikleri, verilerin toplandığı yöntem araştırmada belirtilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Nitel veri analizi yaklaşımları içerisinde en çok kullanılan betimsel analiz ve içerik analizidir.³² Bu çalışmada elde edilen verilerde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde görüşme yoluyla elde edilen veriler kodlanmış, temalar oluşturulmuş, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların yorumlanması ile sonuçlandırılmıştır.³³

Öğretmenler ile yapılan görüşme kayıtları ses kayıt cihazından araştırmacı tarafından kelime işlemciye aktarılmıştır. Veriler kodlanırken kadın öğretmenler için "KÖ", erkek öğretmenler için "EÖ" kodu kullanılmıştır.

2. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda kendileriyle görüşme yapılan İHL meslek dersi öğretmenlerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgulara dayalı olarak oluşturulan temalar yer almaktadır.

³² Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 221.

³³ İçerik analizi için bkz. Yıldırım, Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 227-240.; Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 11/1, Eskişehir, 2010, s. 335.

2.1. Öğretmenlerin Derste Karşılaştıkları İstenmedik Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlara Karşı Uyguladıkları Yaklaşımlar

Araştırmanın bu bölümünde, görüşme yapılan öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersinde istenmedik öğrenci davranışlarının neler olduğu ve bu davranışlara karşı öğretmenlerin yaklaşımlarıyla ilgili bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Bu çerçevede bulgular, araştırmanın amaçları çerçevesinde iki temel başlık altında incelenmeye çalışılmıştır. Bunlardan ilki öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışlarının neler olduğu, ikincisi ise öğretmenlerin istenmedik öğrenci davranışlarına karşı uyguladıkları yaklaşımların belirlenmesi şeklindedir.

2.1.1. Öğretmenlerin Derste Karşılaştıkları İstenmedik Öğrenci Davranışlarına Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, görüşme yapılan öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışlarının neler olduğu konusundaki görüşlerine ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Öğretmenlerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucu oluşturulan temalar ve frekans dağılımları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlere Göre Kur'an-ı Kerim Dersinde Ortaya Çıkan İstenmedik Öğrenci Davranışları

Temalar	n
İzinsiz konuşma	21
Dersi takip etmeme	16
Gürültü yapma	12
Kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an okumak istememesi	10
Heyecanlanma	7
Derse abdestsiz gelme	6
Öğretmene karşı çıkma	6
Arkadaşlarının okumasına müdahale etme veya gülme	4
Ders kitabını getirmeme	4
Başka ders ile meşgul olma	3
Uyuma/dalıp gitme	3
Kur'an-ı Kerim kitabına gereken özeni göstermeme	2
Şımarma	2
Kopya çekme	2

Telefon ile oynama	2
Sınıfta dolaşma	1
Dersi okumak istememe	1

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Kur'an-ı Kerim dersinde istenmedik öğrenci davranışlarının neler olduğu konusunda kendisi ile görüşülen öğretmenlerden elde edilen veriler incelendiğinde, ortaya çıkan alt temalar, izinsiz konuşma (n=21), dersi takip etmeme (n=16), gürültü yapma (n=12), kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an-ı Kerim'i okumak istememesi (n=10), heyecanlanma (n=7), derse abdestsiz gelme (n=6), öğretmene karşı çıkma (n=6), arkadaşının okumasına müdahale etme veya gülme (n=4), ders kitabını getirmeme (n=4), başka ders ile meşgul olma (n=3), uyuma/dalıp gitme (n=3), Kur'an-ı Kerim kitabına gereken özeni göstermeme (n=2), şımarma (n=2), kopya çekme (n=2), telefon ile oynama (n=2), sınıfta dolaşma (n=1), dersi okumak istememe (n=1) olarak belirlenmiştir. Tabloda yer alan temalara ilişkin açıklamalara ve referans cümlelerine aşağıda yer verilmiştir.

Öğretmenlerden **1KÖ**: "*Kendisi okuduktan sonra ben bitirdim diyor. Dersi takip etmeyi bırakıyor*" diyerek öğrencinin kendisi okuduktan sonra dersi takip etmediğini belirtmiştir. Bir başka öğretmen **22EÖ**: "*Yerinden kalkanlar, dolaşanlar oluyor. Uğultu, gürültü oluyor*" şeklinde görüşünü belirtmiştir. Gürültü olduğuna dikkat çeken öğretmen **6KÖ**: "*İlk yıllarda tecrübesizken ezber alırken gürültü oluyordu*" diyerek görüşünü ifade etmiştir. Ezber ve yüzünden okuma derslerinde gürültü olduğunu belirten öğretmen **7KÖ**: "*Sınıfta konuşma, gürültü, ezber ve yüzüne derslerinde oluyor*" diyerek düşüncesini ifade etmiştir. Bir başka öğretmen **8KÖ**: "*Sınıf kalabalık olursa illa ki konuşma oluyor*" diyerek sınıfların kalabalık olmasından dolayı gürültü olduğuna dikkat çekmiştir. Bu konuyla ilgili görüş belirten bir başka öğretmen **10EÖ**: "*Benim gözlemlediğim, Kur'an dersinde sürekli okumadan dolayı öğrenciler sıkıldıkları için, yaş gruplarına göre değişmekle birlikte, çoğunlukla kendi aralarında konuşma, cep telefonuyla oynama, başka bir ders ile uğraşma şeklinde davranışlar görülüyor*" şeklinde açıklamada bulunmuştur. Ezber derslerinde gürültünün daha fazla olduğuna dikkat çeken öğretmen **18EÖ**: "*Uğultu, mırıltı oluyor. Ezberde biraz daha fazla oluyor*" biçiminde görüşünü belirtmiştir. Öğrencilerin derse abdestsiz geldiğini belirten öğretmen **19EÖ**: "*Abdestsiz geliyor. Konuşmayı adet haline getirenler var*" şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bir başka öğretmen **11EÖ**: "*İlla ki sınıfta ciddi bir gürültü veriyor. ...Yandaki ile konuşuyor*" şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Bir başka öğretmen **20EÖ**: “Kızların özel halleri sebebiyle gürültü olabiliyor. Suiistimal eden oluyor” diyerek kız öğrencilerin özel hallerinde gürültünün olduğunu ifade etmiştir. Bir diğer öğretmen **9EÖ**: “Bizim çok yumuşak gördükleri zaman şımarıyor” diyerek öğrencinin öğretmeni çok yumuşak gördüğünde şımarıldığını ifade etmiştir. Bir başka öğretmen **14EÖ**: “Bazı öğrenciler, okurken çok heyecanlanıyor” diyerek bazı öğrencilerin heyecanlandığını ifade etmiştir. Öğrencinin derste dalıp gittiğini belirten öğretmen **19EÖ**: “Bazen dalıp gidiyorlar” şeklinde görüş belirtmiştir.

Kur’an-ı Kerim dersinde ortaya çıkan istenmedik davranışlar hakkında görüş bildiren öğretmenlerin birçoğu öğrencilerin sınıfta izin almadan konuşma, dersi takip etmeme, gürültü yapma ve kız öğrencilerin özel hallerinde Kur’an okumak istememesi davranışlarını istenmedik davranış olarak belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bir kısmı derse abdestsiz gelme, öğretmene karşı çıkma, heyecanlanma davranışlarının görüldüğü biçiminde görüş bildirirken, bir kısmı da okuyan arkadaşına müdahale etme veya gülme, ders kitabını getirmeme gibi davranışların ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra bazı öğretmenler ise; başka ders ile meşgul olma, uyuma/dalıp gitme, Kur’an-ı Kerim kitabına gereken özeni göstermeme, şımarma, kopya çekme, telefon ile oynama davranışlarının görüldüğünü belirtirken, bir öğretmen sınıfta dolaşma, bir başka öğretmen dersi okumak istememe davranışının ortaya çıktığını dile getirmiştir.

Yukarıdaki temalara genel olarak bakıldığında, Kur’an-ı Kerim dersinde öğretmenlerin en fazla gözlemledikleri istenmedik davranış “izinsiz konuşma ve dersi takip etmeme”dir. Bu durum, Kur’an-ı Kerim dersinin kazanımlarının, belirlenmiş olan bir metnin (ayet, sure, dua vb.) usulüne uygun olarak okunması ve ezberlenmesini amaçlandığından kaynaklanmaktadır. Derste bu kazanımların öğrenci tarafından gerçekleştirilebilmesi için öğrencinin dersi sessiz bir şekilde takip etmesi istenmektedir. Sınıfta bireysel farklılıkların fazla olması ister istemez bu davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Öğretmenlerin, öğrencilerin bireysel farklılıklarını (okuma seviyeleri vb.) dikkate alan etkinlikleri ön plana çıkarmaları “dersi takip etmeme” gibi istenmedik davranışların ortaya çıkmasını engelleyebilir.

Yukarıdaki temalarda dikkat çeken “kız öğrencilerin özel hallerinde Kur’an okumak istememesi, derse abdestsiz gelme, arkadaşının okumasına müdahale etme veya gülme, ders kitabını getirmeme, Kur’an-ı Kerim kitabına gereken özeni göstermeme” gibi temaların, dersin içeriğinin dini bir metin

olmasından ve öğretmenlerin bakış açılarındaki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir.

2.1.2. Öğretmenlerin Derste İstenmedik Öğrenci Davranışlarına Karşı Uyguladığı Yaklaşımlara Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, görüşme yapılan öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışlarına karşı yaklaşımlarının neler olduğu konusunda görüşlerine ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Öğretmenlerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucu oluşturulan temalar ve frekans dağılımları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Sınıf İçi İstenmedik Öğrenci Davranışlarına Karşı Yaklaşımlarına Ait Görüşleri

Temalar	n
Uyarma	15
Farklı etkinlikler yapma	14
Soru sorma	10
Notla uyarma	9
Göz teması-iletişimi kurma	6
Sesini yükseltme/kızma	6
Öğrencinin fiziksel durumunu değiştirme	6
Öğrenciyle konuşma/nasihat etme	5
Tekrar okutma	4
Dersten önce sınıfta dolaşarak öğrencileri kontrol etme	4
Ayakta durarak/dolaşarak ders işleme	4
Ödev verme	3
Öğrenciyi sınıfta yok sayma	2
Genel uyarı yapma	2
Velisini arama	2
Öğrenciye veya sırasına dokunma	2
Öğrenciyi idareye götürme	1
Tahtaya isim yazdırma	1
Grup etkisini Kullanma	1
Serbest çalışma yaptırma	1

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Kur'an-ı Kerim dersinde istenmedik öğrenci davranışlarına karşı öğretmenlerin yaklaşımlarının neler olduğu konusunda kendisi ile görüşülen öğretmenlerden elde edilen veriler incelendiğinde, ortaya çıkan alt temalar, uyarma (n=15), farklı etkinlikler yapma (n=14), soru sorma (n=10), notla uyarma (n=9), göz teması-iletişimi kurma (n=6), sesini yükseltme/kızma (n=6), öğrencinin fiziksel durumunu değiştirme (n=6), öğrenciyle konuşma/nasihat etme (n=5), tekrar okutma (n=4), dersten önce sınıfta dolaşarak öğrencileri kontrol etme (n=4), ayakta durarak/dolaşarak ders işleme (n=4), ödev verme (n=3), öğrenciyi sınıfta yok sayma (n=2), genel uyarı yapma (n=2), velisini arama (n=2), öğrenciye veya sırasına dokunma (n=2), öğrenciyi idareye götürme (n=1), tahtaya isim yazdırma (n=1), grup etkisini kullanma (n=1), serbest çalışma yaptırma (n=1) şeklindedir. Tabloda yer alan her bir alt temaya ilişkin açıklamalara ve referans cümlelerine aşağıda yer verilmiştir.

1) Uyarma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **1KÖ:** *"Telaffuzu iyi olmayan, ses tonu farklı olan öğrencilere arkadaşları gülüyor, bu durumda onları sözlü olarak uyarıyorum"* diyerek telaffuzu iyi olmayan, ses tonu farklı olan öğrencilere sınıftaki arkadaşlarının gülmesi durumunda uyarıda bulunduğunu belirtmiştir. Bu konuyla ilgili görüş belirten öğretmenlerden **3KÖ:** *"Öğrenciler bazen arkadaşlarının yanlış okumalarına müdahale ediyorlar. Bu durumda okuyan öğrenci rahatsız oluyor. Ben de yanlış okuduğunda müdahale etmemelerini, 'yanlışları işaretleyin, bitirdikten sonra konuşalım' diyorum"* diyerek öğrencilerin okuyan arkadaşlarına müdahale etmeleri durumunda uyarıda bulunduğunu belirtmiştir. Bir diğer öğretmen **4KÖ:** *"Ezber dersinde, öğrencilerin okumaları esnasında oluşan uğultu, gürültü seviyesine kadar çıkıyor. Bu durumda ezber dinlediğim öğrenciyi bırakarak sınıfı uyarmak zorunda kalıyorum"* diyerek ezber derslerinde gürültünün arttığını ve bu durumda öğrencileri uyarmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Bir başka öğretmen **12EÖ:** *"Ben de, bir kişiyi okutayım, diğerleri gürültü patırtı yapsın bu kesinlikle olmaz. Sınıf sessiz olacak. Çünkü ayette: 'Kur'an okunduğu zaman sessiz olun ki size merhamet edilsin' buyruluyor. Allah'ın rahmetinden mahrum kalmak istemiyorsak Kur'an okunduğu zaman dinleyeceğiz. Zaman zaman bu ayeti hatırlatıyorum. Bu ayeti hatırlatınca çocuklar daha dikkatli dinliyor"* diyerek derste gürültü olması durumunda *"Kur'an okunduğu zaman sessiz olun ki size merhamet edilsin (A'râf-204)"* ayetini hatırlatarak uyarıda bulunduğunu belirtmiştir. Yine aynı öğretmen **12EÖ:** *"Kızların özel hallerinde zaman zaman ihmal edenler*

olursa işaret koyuyorum. Öğrenci bunu ihmal ediyorsa uyarıyorum. Ezber zamanlarında ezberlememişse bunu mazeret olarak sunabiliyorlar” diyerek kız öğrencilerin özel hallerini kullanarak okumadıklarında uyarıda bulunduğunu belirtmiştir.

2) Farklı etkinlikler yapma: Bu temaya ilişkin görüş belirten öğretmenler, öğrencilerin yüzüne okuma derslerinde sürekli takip ettikleri için yorulduklarını ve sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin dersten sıkılmamaları için, ders arasında “önemli gördükleri ayetlerin mealini verme”, “öğrencilerden yüzüne okuma metnindeki anlamını bildikleri kelimeleri bulmalarını isteme”, “kısa bir sohbet yapma”, “derste en iyi okuyanı seçme” şeklinde farklı etkinlikler yaparak sınıf içerisinde istenmedik davranışların ortaya çıkmasını engellediklerini belirtmişlerdir. Bu temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **8KÖ:** “25-30 kişilik kontrol kolay oluyor. Herhangi bir durum göze batıyor. Sıkıldıklarını hissettiğim an bir kıssa anlatıyorum. Ayetle, sure ile ilgili bir şeyler söylüyorum” diyerek görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden **9EÖ:** “Yüzüne okumalarda, ders arasında bazı ayet veya kelimelerin mealini veriyorum. Bu arada öğrenci dinleniyor. Çünkü öğrenciler iki ders boyunca takip ediyor, dinliyor. Herkes susmuş, bu sıkıntılı bir durum” şeklinde açıklama yaparken, **5KÖ:** “Okunan yerde hangi kelimelerin Arapçasını biliyorsunuz? dediğimizde kendileri meal verdiklerinde çok mutlu oluyorlar. Kur’an-ı Kerim’i anlamak hoşlarına gidiyor. Bu arada dinleniyorlar” diyerek öğrencilere okunan yerde geçen bildikleri kelimeleri sorduğunu ifade etmiştir.

Bir diğer öğretmen **7KÖ:** “Okuduktan sonra öğrenci diğerlerini dinlemeyebiliyor. Bunu engellemek için bazen herkes okusun en iyiyi seçelim diyorum. Herkes okuduktan sonra bazen kendim bazen onlara en iyi okuyanı seçtiriyorum. Gürültüyü kesmek için bunu yapıyorum” diyerek sınıfta oluşacak gürültüyü kesmek için “en iyi öğrenciyi seçelim” etkinliğini yaptığını ifade etmiştir.

3) Soru sorma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **9EÖ:** “...konuşan veya takip etmeyen olursa arkadaşının nereyi okuduğunu soruyorum. Veya en son okuduğumuz tecvit ne idi gibi bir şekilde soru sorarak o öğrenciyi derse çekmeye çalışıyorum” şeklinde görüşünü ifade ederken, bir diğer öğretmen **3KÖ:** “Bazen sınıfa bakıyorum, sınıfta uykusu gelen, dersten kopan öğrenciler olursa, bu öğrencilere burada ne var diyorum. Dinlemediğini kendisi de fark etmiş oluyor” diyerek bu konuda görüşünü belirtmiştir.

4) Notla uyarma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **20EÖ:** *"Öğrenci ile göz teması kuruyorum, düzelmez ise, sözlü uyarı, hala düzelmez ise notunu düşüreceğimi söylüyorum"* biçiminde görüşünü bildirerek, göz teması ve sözlü uyarı işe yaramadığında notla uyardığını ifade etmiştir. Bir diğer öğretmen **1KÖ:** *"Önceden okuyanlar daha sonra okuyan öğrencileri takip etmediğinde tekrar okumalarını istiyorum. Devam edip etmemesine göre puan veriyorum"* şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bir başka öğretmen **14EÖ:** *"Takip etmeyenleri önceden uyarıyorum. Takip etmezseniz, bunlar benim için veri olacaktır. Performansınızı değerlendirirken buna da dikkat edeceğimi söylüyorum"* diyerek bu konudaki görüşünü ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili görüş belirten bir başka öğretmen **2KÖ:** *"Öğrencilerin aklı fikri not olduğu için konuşan olursa notunu düşürürüm diyorum"* şeklinde açıklama yapmıştır.

5) Göz teması-iletişimi: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **13EÖ:** *"Öğrencinin takip etmediğini hissedersen göz göze geliyorum"* cümlesiyle görüşünü belirtirken, bir diğer öğretmen **15EÖ:** *"Öğrencilerin dikkatleri dağılmasın diye en çok yaptığım şey göz temasıdır"* diyerek en çok yaptığı davranışın göz teması olduğunu vurgulamıştır. Bir başka öğretmen **14EÖ:** *"Bazen okuyan kişinin motivasyonun bozulmasın diye, direk konuşana bakarak göz teması kuruyorum"* biçiminde görüş belirterek, okuyan öğrencinin motivasyonu bozulmaması için göz teması kurduğunu ifade etmiştir.

6) Sesini yükseltme/kızma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **23EÖ:** *"Takip etmediğinde gürültü yaparsa uyarıyorum. Bazen sesimi yükselttiğim oluyor"* biçiminde görüşünü bildirerek uyarı esnasında sesini yükselttiğini belirtmiştir. Bir diğer öğretmen **8KÖ:** *"Bazen de kızıyorum"* biçiminde görüş belirterek, bazen kızdığını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili görüş belirten bir başka öğretmen **11EÖ:** *"Öğrenci derse, sınıfa, hocaya karşı lakayt olursa müdahale ediyorum ve kızıyorum. Kızdığım zaman öğrenci de sınıfta bu hak etmişti diyor. O noktaya gelene kadar sabırlı olunmalı"* biçiminde görüşünü bildirerek, öğrencinin kendisine kızılmasını hak ettiğine inandığı bir noktaya kadar sabrettiğini ve artık bir noktadan sonra kızdığını belirtmiştir.

7) Öğrencinin fiziksel durumunu değiştirme: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **14EÖ:** *"Bazı öğrenciler ne kadar uğraşsak da derse ilgi göstermiyor. Fırsat bulsa konuşuyor. Bu durumdaki öğrencilerin yerlerini değiştiriyorum. Mesela arka sıraya geçip konuşmak istiyorlar. Bu*

durumda yer değiştiriyorum. Göz önünde olabileceği bir tarafa oturtuyorum" biçiminde görüş belirtirken, bir diğer öğretmen **15EÖ**: *"Öğrenci okuduğu zaman yanındaki arkadaşı, öğretmen gibi onun yanlışlarını düzeltmeye kalkıyor. Bu durumda öğrencilerin yerlerini değiştiriyorum"* diyerek bu konudaki görüşünü belirtmiştir. Bir başka öğretmen **12EÖ**: *"Sınıfta ahengi bozan, çok konuşan öğrenci olursa ön sıraya alıyorum"* şeklinde görüşünü açıklamıştır. Bu konuyla ilgili görüş belirten bir başka öğretmen **19EÖ**: *"Konuşmayı adet haline getirenler var, bunların yerlerini değiştiriyorum"* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

8) Öğrenciyle konuşma/ nasihat etme: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmen **8KÖ**: *"Kızları özel hallerinde okutmuyorum. Benim hocam Fatih Çollak'tı. O hafızlık yapan öğrenciye bile 'gerekirse altı ay sonra bitirsin ama okumasın' derdi. İhmal etmemesi için dikkat ediyorum. Yapan öğrenci ile konuşuyorum"* biçiminde görüş belirterek, kız öğrencilerin özel hallerini ihmal ettiklerinde onlarla konuştuğunu belirtmiştir. Bir başka öğretmen **20EÖ**: *"...Erkeklerde yüzüne okurken, takip etmek istemiyor. Bunlara genelde nasihat ediyorum, bazen dışarıda özel olarak konuşuyorum"* biçiminde görüşünü ifade etmiştir.

9) Tekrar okutma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **18EÖ**: *"Ben ilk yıllarda tecrübesizlik yaşadım. Sınıfta genel bütünlüğü sağlayamayınca okuturken bakıyorsun ki öğrenci dersten kopuyor. Başka dersle uğraşıyor. Bu durumda tekrar okutuyorum"* biçiminde görüş belirterek öğrenciler dersten koptuklarında tekrar okutduğunu belirtmiştir. Bu konuyla ilgili görüş belirten öğretmenlerden **3KÖ**: *"...özellikle yüzüne okumalarda, öğrenci kendisi okuduktan sonra sıkılıyor, arkadaşı ile konuşuyor. Bunu fark ettiğimde kendisine bir defa daha okutuyorum"* biçiminde görüş belirtirken, bir diğer öğretmen **1KÖ**: *"Okuyan arkadaşlarını takip etmediğinde tekrar okumalarını istiyorum"* diyerek görüşünü ifade etmiştir.

10) Dersten önce sınıfta dolaşarak öğrencileri kontrol etme: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **15EÖ**: *"Ezber almadan önce, sınıfı teker teker dolaşıyorum. Ne yaptıklarını soruyorum. Ezber dersinde ne yapacaklarını görmek istiyorum. Dersin ortasına gelindiğinde yine sesler çıkmaya başlıyor. Sonra tekrardan ya dolaşarak, ya da sözlü uyarı yaparak sükûneti sağlamaya çalışıyorum. Ama mutlak manada sükûneti sağlamak mümkün olmamıştır"* şeklinde bu konuyla ilgili açıklamada bulunmuştur. Bir başka öğretmen **19EÖ**: *"Derse giren öğretmen, öncelikle herkesin önünde*

Kur'an-ı Kerim olmasına dikkat edecek. Kontrol edecek çünkü Kur'an olmasa dersten de kopuyor. Buna çok dikkat ederim" şeklinde görüş belirtmiştir.

11) Ayakta durarak/dolaşarak ders işleme: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmen **6KÖ:** *"İlk yıllar da tecrübesizken ezber alırken gürültü oluyordu. Sonra ezberleri ayakta durarak dinliyorum. Kim okumak istiyorsa onu dinliyorum. Diğer öğrenciler de dinliyor. Herkes eksiklerini bulmaya çalışıyor. Böylece sınıfı daha rahat kontrol ediyorum"* biçiminde görüş belirterek, ezberleri dinlerken gürültü olmaması için ayakta durarak ezberleri dinlediğini ifade etmiştir. Bir diğer öğretmen **16EÖ:** *"Sınıf ortamı kalabalık, sınıf hâkimiyeti zor oluyor. Öğrenci sayısı 40 kişi. Herkes hafiften bir okumaya başlayınca ister istemez bir uğultu çıkıyor. Sınıflar kalabalık ve büyük olunca sınıf üzerinde hâkimiyet kurmak, Kur'an-ı Kerim dersi için çok çok zor. Sessizce takip et diyorum. Ama çoğu sesli takip ediyor. Ses çıkıyor. Bunun önüne geçemedik. Ancak sınıf sayısı düşerse olabilir. Sınıf içinde dinlerken kendisi okuyor ve zaman içinde sesini artırıyor. Bu durumda öğrencinin yanına gitmek zorunda kalıyorsun"* şeklinde açıklama yapmıştır.

12) Ödev verme: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **4KÖ:** *"Öğrenci dersi takip etmez ise diğer sayfayı yazma ödevi veriyorum"* şeklinde görüş belirterek öğrencinin dersi takip etmemesi durumunda yazma ödevi verdiğini ifade etmiştir. Kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an okumak istemediklerini, Maliki mezhebinin fetvasına göre okuyabileceklerini ifade ettiğini, fakat 11. ve 12. sınıftaki öğrencilerin birer yetişkin olarak kendi mezheplerine göre amel etmek istediklerini, bu durumda öğrencilere "esmaulhüsna, yemek duası vb." ödev verdiğini belirten öğretmen **3KÖ:** *"Kız öğrenciler özellikle 'özel hallerinde' Kur'an okumak istemiyorlar. Bir ara Maliki mezhebinin fetvasına göre okuttum. Fakat bunlar 11. ve 12. sınıftaki öğrenciler oldukları için bilinçliler. Dolayısıyla öğrenci okumak istemiyor. Bu durumda okutmadım. Onun yerine esmaulhüsna, yemek duası vs. ezberletiyorum"* biçiminde açıklama yapmıştır.

13) Öğrenciyi sınıfta yok sayma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmen **14EÖ:** *"Bazı öğrenciler çalışmıyor. Oku dediğimde sorun çıkarıyor. Ben de onu bir süreliğine okutmuyorum. Sanki sınıfta yokmuş gibi davranıyorum. Sonra bakıyorum. O da okumak istiyor"* diyerek bu konudaki görüşünü belirtmiştir.

14) Genel uyarı yapma: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmenlerden **14EÖ:** *"Takip etmese, bizzat öğrencinin ismini söylemeden, gençler takip edelim"* diyerek görüşünü belirtirken, bir diğer öğretmen **17EÖ:**

"...okuyana 'bir dakika dur yavrum' diyorum. Konuşanın ismini vermeden Kur'an'ın dinlenilmesi gerektiğini belirtiyorum" diyerek görüşünü beyan etmiştir.

15) Velisini arama: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmen

16EÖ: "Sene başında velilerin telefonlarını alıyorum. Öğrenci çalışmasa veya olumsuz bir durum olduğunda hemen sınıfın içinde telefon ile ailesini ararım" şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

16) Öğrenciye veya sırasına dokunma: Bu alt temaya ilişkin görüş

belirten öğretmen **13EÖ:** "Göz göze gelmez ise, ayağa kalkarım, yine de anlamaz ise yanına kadar gider sıraya dokunurum" şeklinde görüşünü ifade ederken, bir diğer öğretmen **15EÖ:** "Bazen yanına kadar gidiyorum. El teması ile sırtına dokunuyorum. Sınıfın atmosferini bozmamaya dikkat ediyorum" diyerek görüşünü belirtmiştir.

17) İdareye götürme: Bu alt temaya ilişkin görüş belirten öğretmen

8KÖ: "Çocuk ayak ayak üzerine atmış Kur'an okuyor. Boy abdesti olmadan erkek öğrenci gelmiş okuyamam diyor. Çocuk bunu kullanmaya başlıyor. Erkek öğrenci olduğu için idareye götürdüm" diyerek sınıfta yaşadığı bir durumu anlatmıştır.

18) Tahtaya isim yazdırma: Bu temaya ilişkin görüş belirten

öğretmen **11EÖ:** "İlla ki sınıfta ciddi bir gürültü oluyor. Arada bir bunu istismar eden, ders çalışmayan öğrenciler de çıkıyor. Yandaki ile konuşuyor. Ben o arada önceden dersini dinlediğim bir öğrenciyi tahtaya kaldırıyorum ve ben arkadaşını takip ederken biri ders dışı bir şey yaparsa onu tahtaya yaz derim. İki defa üç defa tahtaya yazılanı, öğrencilerin gelişimlerini takip ettiğim çetelenin üzerine işaretlerim. Yazılanın puanını kıracağımı söylüyorum. Tahtaya yazılan öğrenciyi hemen kaydetmiyorum. Yazılan beş dakika içinde orada ismini sildirmezse ondan sonra yazıyorum. Tahtaya kaldırdığım öğrenciye de 'yazdıktan sonra beş dakika sessiz kalırsa onun ismini sil' diyorum. Öğrenci ismini tahtada görünce kendi alemine çekiliyor. Sessiz kalıyor. Ders sonuna kadar olumsuz davranışına devam ederse ben onu kayda alıyorum. Kayda aldıktan sonra da öğrencinin dizlerinin bağı çözülüyor. Tamam, bizim beş puan gitti. Aslında kimsenin puanını sildiğim falan da yok. Yani o öğrenciye yetiyor. Bu durum genel olarak dönem sonunda boşluklar olduğunda oluyor" şeklinde açıklama yaparak sınıfta uyguladığı bir durumu aktarmıştır.

19) Grup tepkisini kullanma: Bu temaya ilişkin görüş belirten

öğretmen **14EÖ:** "Küçük sınıflarda, sıralara göre gruplar oluşturuyorum.

Mesela üçlü sıralar var, A, B, C, sırası var. Takip etmeyen grubun notunu düşürüyordum. İyi takip edenlerin notunu yükseltiyordum. Bu açıdan sükûnet de sağlanmış oluyordu. Gruba not veriyordum. Birbirlerini susturuyorlar ve gruplarının daha iyi not alması için birbirlerini motive ediyorlar” şeklinde görüşünü belirterek grup etkisini kullanarak istenmedik davranışların önüne geçtiğini ifade etmiştir.

20) Serbest çalışma yaptırma: Bu temaya ilişkin görüş belirten öğretmen **10EÖ:** “Ben iyi okuyanları önce okutuyorum. Bu öğrenciler takip etse bile öylesine ediyorlar. Bundan dolayı bunları bir dersle veya başka bir kitap okumak kaydıyla serbest bırakıyorum” şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Kur’an-ı Kerim dersinde istenmedik öğrenci davranışlarına karşı geliştirdikleri yaklaşımlar hakkında kendisi ile görüşülen öğretmenlerin birçoğunun istenmedik davranışın ortaya çıkmasını önlemek için farklı etkinlikler (önemli gördükleri ayetlerin mealini verme, öğrencilerden yüzüne okuma metnindeki anlamını bildikleri kelimeleri bulmalarını isteme, kısa bir sohbet yapma, derste en iyi okuyanı seçme) yaptıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Yine öğretmenlerden birçoğu öğrencilere uyarıda bulunduklarını ifade ederken, bazıları soru sorduklarını, notla uyardıklarını, göz teması-iletişimi kurduklarını, sesini yükselttiklerini/kızdıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir kısmı öğrencinin fiziksel durumunu değiştirdikleri, tekrar okuttukları, öğrenciyle konuştukları/nasihat ettikleri, dersten önce sınıfı dolaşarak öğrencileri kontrol ettikleri, ayakta durarak/dolaşarak ders işledikleri biçiminde görüşlerini belirtirken, bir kısmı da ödev verdikleri, öğrenciyi sınıfta yok saydıkları, genel uyarı yaptıkları, velisini aradıkları, öğrenciye veya sırasına dokunduklarını belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra bir öğretmen idareye götürdüğünü ifade ederken, başka bir öğretmen tahtaya isim yazdığını, diğer bir öğretmen ise grup etkisini kullandığını dile getirmiştir. Bir öğretmen de okuyan öğrencilere serbest çalışma yaptırdığını ifade etmiştir.

Yukarıdaki temalar genel olarak incelendiğinde, öğretmenlerin istenmedik öğrenci davranışlarına karşı “farklı etkinlikler yapma, dersten önce sınıfta dolaşarak öğrencileri kontrol etme, ayakta durarak/dolaşarak ders işleme” şeklinde önlemsel sınıf yönetimi modeline uygun yaklaşım sergiledikleri söylenebilir. Yine öğretmenlerin birçoğunun “uyarma, soru sorma, tekrar okutma” gibi yaklaşımlar sergilemeleri, tepkisel sınıf yönetimi modeline göre davrandıkları şeklinde yorumlanabilir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde, araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar, tartışma ve öneriler yer almaktadır.

Araştırmanın bulguları neticesinde, öğretmenlerin birçok istenmedik öğrenci davranışlarıyla karşı karşıya kaldıkları ve bu davranışlara karşı farklı yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir.

İmam-Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmenlerinin Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştıkları istenmedik öğrenci davranışlarının; izinsiz konuşma (n=21), dersi takip etmeme (n=16), gürültü yapma (n=12), kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an okumak istememesi (n=10), heyecanlanma (n=7), derse abdestsiz gelme (n=6), öğretmene karşı çıkma (n=6), arkadaşının okumasına müdahale etme veya gülme (n=4), ders kitabını getirmeme (n=4), başka ders ile meşgul olma (n=3), uyuma/dalıp gitme (n=3) Kur'an-ı Kerim kitabına gereken özeni göstermeme (n=2), şımarma (n=2), kopya çekme (n=2), telefon ile oynama (n=2), sınıfta dolaşma (n=1), dersi okumak istememe (n=1) şeklinde olduğunu görülmüştür. Öğretmenlerin görüşlerinden hareketle, Kur'an-ı Kerim dersinin sürekli belirli bir metni okumaya dayanan bir ders olduğu, bundan dolayı öğrencilerin derste sıkıldıkları ve istenmedik davranışlar gösterdikleri sonucuna varılabilir.

Kur'an-ı Kerim derslerinde öğretmenlerin en çok gözlemledikleri istenmedik davranış "izinsiz konuşma"dır. Elban,³⁴ ilköğretimde görev yapan öğretmenler üzerinde yaptığı araştırmada; Keskin³⁵ ve Tolunay³⁶ sınıf öğretmenleri üzerinde yaptığı araştırmada; Özer'in³⁷ lise öğretmenleri üzerine yaptığı araştırmada; Doğan'ın,³⁸ ikinci kademede (6, 7 ve 8. sınıflar) görevli öğretmenler üzerinde yaptığı araştırmada "izinsiz konuşma"nın,

³⁴ Leman Elban, *İlköğretimdeki Öğretmenlerin İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla Karşılaşma ve Çözüm Bulma Durumlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009.

³⁵ Resul Keskin, *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla Baş Etmede Kullandıkları Yöntemlere İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.

³⁶ Aycan K. Tolunay, *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlara Karşı Kullandıkları Başetme Yöntemleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2008.

³⁷ Esin Özer Özgözü, *Lise Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları İstenmeyen Davranışla Baş Etme Stratejileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2007.

³⁸ Abdolvahit Doğan, *İlköğretim İkinci Kademe (6.7 ve 8.Sınıflar) Beden Eğitimi Derslerinde Öğrencilerde Görülen İstenmeyen Davranışlar ve Öğretmenlerin Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2013.

öğretmenlerin en çok karşılaştıkları istenmedik davranış olduğunu tespit edilmiştir. Bu bulgular benzer durumu içeren sınıf ortamlarında öğrencilerin benzer istenmedik davranışları gösterdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada, öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim derslerinde karşılaştıkları istenmedik davranışlar arasında belirttikleri "kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an-ı Kerim okumamak istememesi", "derse abdestsiz gelme" ve "Kur'an-ı Kerim kitabına gereken özeni göstermeme" biçimindeki davranışları, dini naslardan ve bu dini nasların mezhepler arasındaki yorum farklarından dolayı³⁹ istenmedik davranış olarak kabul ettikleri şeklinde açıklamak mümkündür⁴⁰ Nitekim öğretmenlerden bir kısmı (n=10) "kız öğrencilerin özel hallerinde Kur'an-ı Kerim okumak istememesi"ni olumsuz davranış olarak görmüşlerdir.

Bu araştırmada, öğretmenlerin istenmedik öğrenci davranışlarına karşı yaklaşımları; uyarma (n=15), farklı etkinlikler yapma (n=14), soru sorma (n=10), notla uyarma (n=9), göz teması-iletişimi kurma (n=6), sesini yükseltme/kızma (n=6), öğrencinin fiziksel durumunu değiştirme (n=6), öğrenciyle konuşma/ nasihat etme (n=5), tekrar okutma (n=4), dersten önce sınıfta dolaşarak öğrencileri kontrol etme (n=4), ayakta durarak/dolaşarak ders işleme (n=4), ödev verme (n=3), öğrenciyi sınıfta yok sayma (n=2), genel uyarı yapma (n=2), velisini arama (n=2), öğrenciye veya sırasına dokunma (n=2), öğrenciyi idareye götürme (n=1), tahtaya isim yazdırma (n=1), grup etkisini kullanma (n=1), serbest çalışma yaptıрма (n=1) şeklinde olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin istenmedik öğrenci davranışlarına karşı yaklaşımları genel olarak incelendiğinde, önleyici sınıf yönetimi modelini sergilemeke beraber, ağırlıklı olarak tepkisel sınıf yönetimi modelini uyguladıkları şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın bu bulguları, Uçar'ın⁴¹ temelde aynı formasyona sahip Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin sınıf yönetimi yeterlilikleri üzerinde yaptığı araştırmasında, öğretmenlerin çoğunlukla tepkisel sınıf yönetimi modelini kullandıkları sonucuna varılmıştır.

³⁹ Kadir Paksoy, "Kur'an'a Abdestli Dokunmakla İlgili Rivayetlerin Tahlili" *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.5, Şanlıurfa, 1999, s. 331-378.

⁴⁰ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yay., 22. Baskı, Bursa, 2014, s. 431-449.

⁴¹ Recep Uçar, *İlköğretim Okulları II. Kademedeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Yeterlilikleri (Kayseri İl Merkezi Örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2004.

Sadık'ın,⁴² öğrencilerin istenmeyen davranışları ve bu davranışlarla baş edilme stratejilerini öğretmen, öğrenci ve veli açısından incelediği araştırmada; ilköğretim 4. sınıfta görevli öğretmenlerin istenmedik davranışlara karşı kullandıkları "sözlü uyarı, açıklama yapma-nasihat etme, azarlama, notunu azaltma, izolasyon, görev verme, aile ile iletişim kurma" stratejileri ile Ercoşkun'un⁴³ etkili sınıf yönetimi oluşturmada sınıf öğretmenlerinin yeni rollerini incelediği araştırmada; sınıf öğretmenlerinin sınıf içerisinde ortaya çıkan istenmedik öğrenci davranışlarına karşı uyguladıkları "göz teması-iletişim, sözlü uyarma, genel uyarı yapma, fiziksel durumu değiştirme" yaklaşımlarına ait bulgularının, bizim araştırmamızın sonuçları ile benzer olduğu söylenebilir.

Araştırma bulguları arasında istenmedik davranışlara karşı öğretmenlerin "öğrenciyle konuşma/nasihat etme" yaklaşımının özellikle ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerde etkili olabileceği söylenebilir. Öğrenciye hangi davranışlarının olumsuz olduğunu ve ondan hangi davranışların beklendiğini baş başa ve nazik bir şekilde anlatmak uygun olan başka bir yaklaşımdır.⁴⁴ Bu yaklaşımın önemini ortaya koyan ayetler de bulunmaktadır. Allah (cc.) Kur'an'da "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır",⁴⁵ "öğüt ver; doğrusu öğüt insanlara fayda verir"⁴⁶ ve başka bir ayette "öğüt yararlı olacaksa öğüt ver. Allah'tan korkan öğüt alacaktır"⁴⁷ buyurmaktadır. Bu ayetler nasihat etmenin insanlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Nasihat ederken de daima yumuşak bir dil kullanmak önemlidir. Nitekim Kur'an da Allah, Hz. Musa ve kardeşini Firavun'a gönderirken "O'na yumuşak bir dil kullan; olur ki öğüt alırsın veya saygı duyar"⁴⁸ buyurmaktadır. Belirtilen bu özelliklerin günümüz öğretmenlerinde bulunması, sınıf içerisinde

⁴² Fatma Sadık, *Öğrencilerin İstenmeyen Davranışları ve Bu Davranışlarla Baş Edilme Stratejilerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi ve Güvengen Disiplin Modeli Temele Alınarak Uygulanan Eğitim Programının Öğretmenlerin Baş Etme Stratejilerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.

⁴³ M. Hanifi Ercoşkun, *Etkili Sınıf Yönetimi Oluşturmada Sınıf Öğretmenlerinin Yeni Rollerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2011.

⁴⁴ Marzano, vd., *Classroom Management that Works: Research-Based Strategies for Every Teacher*, s. 35.

⁴⁵ Nahl, 16/125.

⁴⁶ Zâriyât, 51/55.

⁴⁷ A'lâ, 87/9-10.

⁴⁸ Tâhâ, 20/44.

öğretmenden kaynaklanan istenmedik davranışların⁴⁹ ortaya çıkmasının önüne geçebilir.

Araştırmanın bulguları arasında yer alan, istenmedik davranışlar karşısında “öğrenci velisini aramanın” öğretmenler tarafından çok fazla ihtiyaç duyulmayan bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin problemleri daha çok okul içinde çözdükleri şeklinde yorumlanabilir. Fakat öğretmen, öğrencinin alışkanlık haline getirdiği bir istenmedik davranışı öğrenci velisi ile iletişim kurarak⁵⁰ çözebilir. Çünkü aile sınıf dışı faktörler arasında öğrenci başarısında, öğrencilerin okul kurallarına uyumunda, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımında en önemli öğedir. Ergenlik dönemi öğrencinin uyum problemlerinin yoğun yaşandığı dönem olmasından dolayı hem sınıf yönetimi açısından hem de bireyin sağlıklı gelişiminin sağlanması açısından aile ile işbirliği⁵¹ yapılması önemli bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Yine araştırmanın bulguları arasında yer alan, bir öğretmenin istenmedik davranışlara karşı uyguladığı “grup tepkisi” yaklaşımı alan yazında istenmedik davranışlara karşı uygulanacak yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Fakat bu yöntemi uygularken öğrenciler akran baskısı altında kalmaktadır. Bu durum öğrenciyi utandıracağından, öğretmenlerin bu yaklaşımı dikkatli kullanmaları gerektiği⁵² söylenebilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler şöyle sıralanabilir:

- Kızların özel hallerinde Kur’an’ın okunup okuyamamaları durumu, Kur’an dersine abdestli gelmek ve Kur’an-ı Kerim kitabına gereken önemi göstermemek gibi sebeplerden kaynaklanan istenmedik davranışları önlemek için öğretmenler, dönem başında bu konuların dindeki yerini açıklayacak fıkhi bilgiler vermelidirler.
- Sınıf içi istenmedik öğrenci davranışlarına karşı; görmezden gelinmeli, göz teması kurulmalı, öğrenciye doğru yürünmeli, öğrencinin sırasına dokunulmalı, soru sorulmalı, tekrar okutulmalı, uyarılmalı, genel uyarı yapılmalı, öğrencinin yeri değiştirilmeli, ayakta bir süre dolaşarak ders

⁴⁹ Öztürk, “Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi”, s. 139-142.

⁵⁰ Vural Hoşgörür, “İletişim”, *Sınıf Yönetimi* ed. Z. Kaya, Pegem Akademi, 9. Baskı, Ankara, 2009, s. 159.

⁵¹ Yücel Gelişli, “Sınıf Yönetiminde Aile ile İşbirliği”, *Sınıf Yönetimi*, ed. M. Özdemir. Ekinoks Yay., Ankara, 2007, ss. 185-219.

⁵² Marzano, vd., *Classroom Management that Works: Research-Based Strategies for Every Teacher*, 38.

işlenmeli, öğrenciyle bire bir konuşulmalı, okul idaresinden yardım alınmalı, velisiyle görüşülmelidir.

- İstenmedik öğrenci davranışlarının ortaya çıkmaması için önemli görülen ayetlerin mealini verme, öğrencilerden yüzüne okuma metnindeki anlamını bildikleri kelimeleri bulmalarını isteme, kısa bir sohbet yapma ve derste en iyi okuyanı seçme gibi farklı etkinlikler yapılmalıdır.

Kaynakça

- Akçadağ, Tuncay, "Sorun Davranışların Yönetimi", *Etkili Sınıf Yönetimi*, ed. H. Kıran, Anı Yay., 4. Baskı, Ankara, 2012, ss. 271-302.
- Aksoy, Naciye, "Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modellerinin Dayandığı Temel Yaklaşımlar" *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 7/25, 2001, ss. 9-20.
- Aydın, Ayhan, *Sınıf Yönetimi*, Pegem Akademi, 16. Baskı, Ankara, 2013.
- Aydın, Mehmet Ş., *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni*, Değerler Eğitim Merkezi, 2. Baskı, İstanbul, 2005.
- Berg, B. L., *Qualitative Research Methods for the Sciences* (fourth edition). Allyn and Bacon, Boston, 2001.
- Büyüköztürk, Şener ve diğerleri, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi Yay., 13. Baskı, Ankara, 2012.
- Cresswell, John W., *Educational Research*, Pearson Education Pub., 4nd. Ed., Boston, 2012.
- _____, John W., *Research Design Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*, Sage Pub., 2nd. Ed., London, 2009.
- Çetin, Abdurrahman, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yay., 22. Baskı, Bursa, 2014.
- Çollak, Fatih, "İmam-Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Müfredatı ve Öğretim Teknikleri Üzerine Düşünceler", *İmam-Hatip Liselerinde Eğitim ve Öğretim*, Değerler Eğitimi Merkezi Yay., İstanbul, 2005, ss. 125-136.
- Doğar, Abdolvahit, *İlköğretim İkinci Kademe (6. 7 ve 8. Sınıflar) Beden Eğitimi Derslerinde Öğrencilerde Görülen İstenmeyen Davranışlar ve Öğretmenlerin Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2013.
- Elban, Leman, *İlköğretimdeki Öğretmenlerin İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla Karşılaşma ve Çözüm Bulma Durumlarının İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya, 2009.
- Ercoşkun, M. Hanif, *Etkili Sınıf Yönetimi Oluşturmada Sınıf Öğretmenlerinin Yeni Rollerinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, 2011.

- Erden, Münire, *Sınıf Yönetimi*, Epsilon Yay., 2.Baskı, İstanbul, 2005.
- Gelişli, Yücel, "Sınıf Yönetiminde Aile ile İşbirliği", *Sınıf Yönetimi*, ed. M. Özdemir, Ekinoks Yay., Ankara, 2007, ss. 185-219.
- Glesne, Corrine, *Nitel Araştırmaya Giriş*, çev. ed. Ali Ersoy, Pelin Yalçınoglu, Anı Yay., 2. Baskı, Ankara, 2013.
- Güçlü, Nezahat, "Sınıf İçi İletişim ve Etkileşim" *Sınıf Yönetimi*, Pegem Akademi Yay., ed. L. Küçükahmet, 12. Baskı, Ankara, 2011, ss. 17-54.
- Hoşgörür, Vural, "İletişim", *Sınıf Yönetimi* ed. Z. Kaya, Pegem Akademi, 9. Baskı, Ankara, 2009, ss. 150-179.
- İlgar, Lütfü, *Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi*, Beta Basım Yay., 3. Baskı, İstanbul, 2005.
- Karaçam, İsmail, "Kur'an Öğretimi Metodunun Ana Çizgileri", *Din Öğretimi Dergisi*, sayı:30, Ankara, 1991, ss. 93-107.
- Keskin, Resul, *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla Baş Etmede Kullandıkları Yöntemlere İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Korkmaz, İsa, "İstenmeyen Davranışların Önlenmesi" *Sınıf Yönetimi*, ed. Z. Kaya, 9. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2009, ss. 287-311.
- Kuş, Elif, *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*, Anı Yay., 3. Basım, Ankara, 2009.
- Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. J. *Classroom Management that Works: Research-Based Strategies for Every Teacher*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, 2003.
- Merriam, S. B. *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1998.
- _____, Sharan B., *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Yay, 3. Baskı, Ankara, 2013.
- _____, Sharan B., *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Yay, 3.Baskı, Ankara, 2013.
- Neuman, W. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, çev. S. Özge, Yayın Odası Yay., Ankara, 2013.
- Özdemir, İ. Ethem, "Sınıf Ortamında İstenmeyen Davranışlar ve Yönetimi", *Sınıf Yönetimi*, ed. M. Ç. Özdemir, Ekinoks Yay., Ankara, 2007, ss. 223-246.
- Özdemir, Murat, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 11/1, Eskişehir, 2010.

- Özgözü, Esin Özer, *Lise Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları İstenmeyen Davranışla Baş Etme Stratejileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2007.
- Öztürk, Bülent, "Sınıfta İstenmeyen Davranışların Önlenmesi ve Giderilmesi", *Sınıf Yönetimi*, ed. E. Karip, Pegem A Yay., 4. Baskı, Ankara, 2004, ss. 128-162.
- Patton, M. Quinn, *Qualitative Research & Evaluation Methods*, Sage Pub., 3rd. Ed., Thousand Oaks, 2002.
- Pehlivan, Hülya, *Etkili Öğretim İçin Öğretmen Davranışları*, Asil Yay., Ankara, 2008.
- Sadık, Fatma, *Öğrencilerin İstenmeyen Davranışları ve Bu Davranışlarla Baş Edilme Stratejilerinin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi ve Güvengen Disiplin Modeli Temele Alınarak Uygulanan Eğitim Programının Öğretmenlerin Baş Etme Stratejilerine Etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.
- Sarıtaş, Mustafa, "Sınıf Yönetimi ve Disiplinle İlgili Kurallar Geliştirme", *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, ed. L. Küçükahmet, Nobel Yay., Ankara, 2003, ss. 43-84.
- Tertemiz, Neşe, *Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modelleri*, *Sınıf Yönetimi*, ed. L. Küçükahmet, Pegem Akademi Yay., 12. Baskı, Ankara, 2011, ss. 109-132.
- Tolunay, Aycan K., *Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlara Karşı Kullandıkları Başetme Yöntemleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2008.
- Uçar, Recep, *İlköğretim Okulları II. Kademedeki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Yeterlilikleri (Kayseri İl Merkezi Örneği)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2004.
- Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., 8. Baskı, Ankara, 2011.
- Yılmaz, Nazif, "İmam-Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim Öğretimi İçin Öneriler", *İmam-Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı?*, Değerler Eğitim Merkezi Yay., İstanbul, 2006, ss. 19-35.
- Yiğit, Birol, "Sınıfta Disiplin ve Öğrenci Davranışlarının Yönetimi" *Sınıf Yönetimi*, ed. M. Şişman, & S. Turan, Pegem Akademi Yay., 9. Baskı, Ankara, 2012, ss. 77-95.
- Yin, R. K., *Case Study Research Design and Methods* (Fourth edition b.). Thousand Oaks, California, 2009.
- _____, *Qualitative Research from Start to Finish*, Guilford Pub., London, 2011.
- http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27790_0.html; 05.09. 2012.